

Rahandusministeerium

Planeeringute osakond
Suur-Ameerika 1, Tallinn 10122
info@rahandusministeerium.ee
triin.lepland@fin.ee

Meie: 17.08.2020 nr 1-4/20.08/69
Teie: 15.07.2020 email

Eesti mereala planeeringu mõjude hindamise ettepanekud, vastuväited ja küsimused

MTÜ Liivi Lahe Kalanduskogu on tutvunud Eesti Merealade planeeringu mõjude hindamise aruandega ja esitab omapoolsed küsimused, ettepanekud ja vastuväited. Esitame enda seisukohad vastavalt Merealade planeeringu aruande (KSH) struktuurile, tuues välja nii vastava peatüki kui selle peatükis sisalduva väite või seisukoha (kursiivis) ja seejärel esitame enda seisukohad.

Meie seisukohad, küsimused ja ettepanekud on järgmised:

Sissejuhatus

Eesti mereala planeeringu lähteseisukohtade ja mõjude hindamise kavatsus (ptk 2.2 Ökosüsteemne lähenemine ja säästev areng) rõhutab ökosüsteemset käsitlust ja lähenemist:

“Viimastel aastatel on rahvusvaheliselt leidnud tunnustust põhimõte, et mereala ruumiline planeerimine peab põhinema ökosüsteemsel lähenemisel. Ka Euroopa Liidu direktiiv mereala ruumilise planeerimise kohta sätestab, et mereala planeeringu kehtestamisel ja rakendamisel kohaldavad liikmesriigid ökosüsteemipõhist käsitlust (art 5(1)). /.../ Lühidalt tähendab ökosüsteemipõhine lähenemine, et mereruumi kasutust tuleb planeerida viisil, mis tagab ka pikaajalises perspektiivis mereökosüsteemide elujõulisuse. See tähendab omakorda, et planeerimisel tuleb kõiki alternatiive ning otsuseid kaaluda ennekõike mereökosüsteemide hea seisundi säilimise vaatenurgast. Olulise sisendi ökosüsteemse lähenemise rakendamiseks mereala planeeringus annab mõjuhindamine.”

Samas ei tugine KSH ökosüsteemsele lähenemisele. Suur osa uuringutest on tegemata. Samuti puudub sisuline kumulatiivne uuring, millest nähtuks tuuleparkide pikaajaline kumulatiivne mõju merekeskkonnale (sh kalad, eriti pelaagilised kalad nagu räim ja kilu, kalade koelmualad, kalade ränne). KSH tugineb valdavalt oletustele ja arvamustele, mis ei ole kontrollitavad. Veelgi enam – KSH ei uuri ega analüüsigi täpsemalt kindlaks määratud tuuleenergeetika ala mõju ning selle mõjudest tulenevaid valikuid. Tuuleparkide arvnäitajad ja parameetrid on KSH-s kindlaks määramata. Seega pole KSH raames isegi mitte toimunud sisulist hindamist ja see poleks KSH andmete pinnalt ka mitte võimalik.

KehjS § 40 lg 4 p 3 kohaselt peab KSH aruanne sisaldama eeldatavalt oluliselt mõjutatava keskkonna kirjeldust strateegilise planeerimisdokumendi koostamise ajal ja alternatiivsete arengustsenaariumide elluviimise korral, sealhulgas alternatiivide võrdlust ja tõenäolist arengut juhul, kui strateegilist planeerimisdokumenti ellu ei viida.

Riigikohtu praktika kohaselt ei õigusta planeeringu abstraktne iseloom mitte kuidagi planeeringuala olemasoleva keskkonnaseisundi uurimata jätmist.

Tuginedes eeltoodule jääb arusaamatuks kõnealuse KSH eesmärk ja mõte, sest KSH eesmärk ja mõte ei ole abstraktsel tasandil erinevate ideede, põhimõtete ja oletuste hindamine ning analüüsimine. Leiame, et KSH ei vasta seadusest tulenevatele nõuetele ja on vastuolus asjakohase Riigikohtu praktikaga (3-16-1472).

Planeeringuga kaasnev mõju (lk 114)

„Küll ei ole planeeringu faasis võimalik anda konkreetseid arvandmeid (näiteks teostada modelleerimisi), kui suureks tuuleparkide müra võiks täpselt kujuneda. Planeeringu faasis pannakse paika tuuleparkide peamised asukohad, kuid praegu ei ole teada tuulegeneraatorite täpne arv, kõrgus ning kasutatavad tehnoloogilised lahendused.“

Vastuväide:

Riigikohus on Hiiumaa tuuleparkide asjas (3-16-1472, p 30) selgitanud, et KSH menetluse tõhusaks läbiviimiseks on hindajal esmalt võimalik näiteks lähtuda nn maksimumstsenaariumist, st kavandatava tegevuse elluviimisest suurimas mahus, mida koostatav planeerimisdokument võimaldaks. Kui maksimumstsenaarium osutub keskkonna seisukohast problemaatiliseks, on hindajal koostöös planeeringu koostajaga võimalik modelleerida ja hinnata täiendavaid tõenäolisi stsenaariume, mil planeering viidaks ellu tegevuse asukoha ja laadi mõttes piiratumal kujul. Tuuleenergia tootmise stsenaariume kirjeldavateks parameetriteks võivad olla tuuleenergia tootmise alade asukoht, suurim lubatav aluspindala, tuulikute kõrgus, võimsus, töötamise aeg jne.

See kõik on jäetud KSH-s tegemata. Seega on kõnealune KSH otseselt vastuolus Riigikohtu poolt antud juhustega, kuidas tuleb tuuleparkide KSH-d koostada.

Küsimused:

1. kas KSH koostamisel on lähtutud Riigikohtu poolt Hiiumaa tuuleparkide vaidluses (3-16-1472) antud juhustest selle kohta, kuidas tuleb tuuleparkide KSH-d läbi viia?
2. mis põhjendusega on jäetud tuulepargi konkreetset arvandmed (nt maksimumstsenaarium) KSH-s paika panemata ja hindamata? Palun selgitada.
3. mis põhjendusega räägitakse ökosüsteemsest lähenemisest, kui suurem osa uuringutest (sh merekeskkonna uuring, kumulatiivsete mõjude uuring, kalade ja koelmute uuring, sh majanduslikult väga oluliste kilu ja räime uuringud) on jäetud KSH-s käigus tegemata? Palun selgitada.

Ptk 2.3. Keskkonnakaalutlustega arvestamine planeeringu väljatöötamisel

“Tuuleenergeetika alade määramisel võeti aluseks esmalt tuuleenergeetika seisukohast sobivad tingimused (tuul, mere sügavus, jäätumine, laine kõrgus), mille alusel valiti tuuleparkide rajamiseks põhimõtteliselt sobilikud piirkonnad.”

Vt ka joonis 2.2-1.

Vastuväide:

KSH eesmärk on mõjutada arendustegevuse alternatiivide valikut otsustusprotsessi varases staadiumis, kui on veel võimalik analüüsida erinevaid alternatiive ja seeläbi mõjutada strateegilisi valikuid. KSH eesmärk on selgitada ja arvestada keskkonnamõju otsustusprotsessi varajases staadiumis, kui kavandatava tegevusega seotud põhimõttelised alternatiivid on veel otsustamiseks avatud. Seega peaks KSH mängima aktiivset rolli planeeringulahenduse kujunemisel, mitte piirduma planeerimisprotsessis väljatöötatud lahenduse mõjude hindamise, tagantjärele korrigeerimise ja leevendusmeetmete väljapakkumisega. Nii on öelnud Riigikohus Hiiumaa tuuleparkide asjas nr 3-16-1472.

Eeltoodust tulenevalt on KSH-s ebaõigesti määratletud tuuleenergeetika alad. KSH meetodika kohaselt puuduvad KSH-s alternatiivsed tuuleenergeetika alad. Lihtsalt on otsustatud, et tuuleenergeetika alad määratletakse ühe kriteeriumi järgi (so tuuletihedus, sügavus, kaugus alajaamast, laine, jää) ning järgnevalt toimub üksnes tagantjärele korrigeerimine ja leevendusmeetmete väljapakkumine. Seega ei sisalda KSH mitte ühtegi alternatiivi. KSH sisaldab vaid ühte lahendust ja sellele järgnevat erinevate korrigeerimis- ning leevendusvõimaluste kaalumist.

Selline viga tähendab seda, et sisuliselt on KSH tuuleenergeetika alade osas tegemata ning KSH-s on asunud lahendama küsimusi, mis on aga KMH tasandi küsimused - ehk kuidas konkreetset arendustegevust teoks teha.

Eelkirjeldatud viga tõendab see, et kindlaks määratud tuuleenergeetika alade puhul toimub üksnes nende alade piiride kohendamine seoses Natura 2000 alade või muude väärtuste või huvide kaitsmiseks. See tähendab aga mõjude tagantjärele korrigeerimist ja leevendamist, mitte erinevate alternatiivide vahel valimist ja nende erinevate alternatiivide mõjude hindamist.

Kokkuvõttes tuleb KSH-d täiendada sisuliste alternatiivsete tuuleenergeetika aladega. Vastasel juhul on KSH-le tuginev lõppotsus õigusvastane.

Ptk 2.3. Keskkonnakaalutlustega arvestamine planeeringu väljatöötamisel

“mereala iseärasusena tuleb silmas pidada, et võrreldes maismaaga on merekeskkonna kohta palju vähem andmeid ning uute andmete kogumine kogu mereala hõlmavana on nii rahaliselt kui ajaliselt ebamõistlikult kulukas. Seega teatud mereelustiku (nt kalade koelmualade kaardistamine) ja merepõhja osas ei võimaldanud planeeringu koostamise ajaline perspektiiv (uuringud kestaksid mitmeid aastaid), teostada täpsemaid ja väga mahukaid uuringuid.”

Vastuväide:

Tuulepargi poolt mõjutav merekeskkond on täiesti uurimata ja hindamata.

KSH eesmärk on selgitada ja arvestada keskkonnamõju otsustusprotsessi varajases staadiumis, kui kavandatava tegevusega seotud põhimõttelised alternatiivid on veel otsustamiseks avatud.

KSH koostamise käigus ei saa jätta uurimata ja hindamata tuulepargi mõjusid mereelustikule (sh kalade koelmualad). Vastasel juhul ei toimu KSH käigus strateegiliste valikute tegemist või erinevate alternatiivide hindamist.

Riigikohus on Hiiumaa tuuleparkide asjas (3-16-1472, p 16) selgesõnaliselt öelnud seoses kalade ja merepõhja uuringutega, et *“Selliste uuringute tegemine on KSH, mitte üksikute üksnes piiratud alal asuvate tuuleparkide KMH ülesanne.”*

Kõnealuse vea olulisust kinnitab ühelt poolt see, et KSH käigus on läbi viidud lindude, nahkhiirte ja hüljeste uuringud, kui mitte merepõhja ning kalade ja koelmute uuringuid. Samuti nähtub just KSH enda tekstist, et *„võrreldes maismaaga on merekeskkonna kohta palju vähem andmeid“*. Seega on merepõhja uuringud käesoleval juhul veelgi suurema kaaluga. Vastasel juhul ei saa rääkida KSH läbiviimise käigus strateegiliste otsuste tegemisest või alternatiivide kaalumisest.

Kokkuvõttes tuleb KSH menetluse käigus uurida tuuleparkide mõju merepõhja elukeskkonnale, sh kaladele, koelmualadele, kalade rännetele. Ilma nende uuringuteta ei ole võimalik KSH-ga edasi minna, sest üks oluliselt mõjutatav (mere)keskkond on uurimata.

Ptk 2.3. Keskkonnakaalutlustega arvestamine planeeringu väljatöötamisel

“mõjuhindamine on lähtunud kalade kudealade puhul mereala sügavusest ning ettevaatuspõhimõttest lähtuvalt oluliste ebasoodsate mõjude vältimiseks määratlenud kalastiku osas tundliku alana < 5 m merealad, kuna üldjuhul magevee- ja siirdekalad ei koe eriti palju sügavamal (tähtsamatest ahven, koha).”

Vastuväide:

Keskkonna kõrgetasemelise kaitse tagama pidav KSH-s ei saa tugineda väidetele, oletustele ja arvamustele seoses kaladega või koelmutega. Kui vastavad uuringud puuduvad, siis tuleb KSH-d täiendada.

Seega tuleb KSH menetluse käigus uurida tuuleparkide mõju merepõhja elukeskkonnale, sh kaladele, koelmualadele ja pelaagiliste kalade rändeteedel. Ilma nende uuringuteta ei ole võimalik KSH-ga edasi minna, sest merekeskkond on uurimata.

Küsimused:

1. millest tulenevalt lähtub KSH sellest, et koelmualade hindamisel on universaalseks ja kõige tähtsamaks kriteeriumiks sügavus?
2. mis kaladest koosneb KSH poolt nimetatud „kalastik“?

3. millele tuginedes loeb KSH tähtsamateks kalaliikideks ahvena ja koha?
4. miks on jäetud täiesti kõrvale majanduslikult äärmiselt oluliste pelaagiliste kalade (räime ja kilu) mõjude uuringud?
5. mis kalaliigid on tundlikumad või rohkem mõjutatud sügavamate tuuleparkide puhul?
6. kuidas mõjuvad tuulepargid pelaagiliste kalade rännetele?
7. miks on jäänud hindamata tuuleparkide mõju traalipüügile ja rannapüügile?

Ptk 2.3. Keskkonnakaalutlustega arvestamine planeeringu väljatöötamisel

„mere hea keskkonnaseisundi saavutamiseks ja säilitamiseks on planeeringulahenduse väljatöötamisel arvestatud eeskätt nii riiklikult kui rahvusvaheliselt kaitstavate looduslike alade võrgustikuga (Natura 2000), sh kavandamisel olevate aladega ning neile aladele välistati ruumiliselt kavandatavad uued mereala kasutusviisid, st eelkõige tuuleenergeetika alad, mis võiksid avaldada ebasoodsat mõju keskkonnale.“

Vastuväide:

Keskkonna kõrgetasemelise kaitse tagama pidav KSH-ei saa tugineda väidetele ja oletustele. Suurte kaitstavate ökosüsteemide osas on õige väita mõjude välistamist teatud viisil vaid siis, kui seda kinnitavad uuringud. Neid uuringuid ei saa läbi viia KMH tasandil, sest KMH tasandil ei otsustata enam strateegiliste valikute või alternatiivide valiku üle.

Seega tuleb KSH-d täiendada vastavate uuringutega, mis hindavad mõjude välistamise võimalikkust.

Küsimused:

1. mis negatiivseid mõjusid silmas peetakse?
2. mis negatiivsed mõjud välistati ruumiliste korrektuuridega?
3. mis liikide osas välistati negatiivsed mõjud?
4. kas kõik negatiivsed mõjud on välistatavad ruumilise korrektuuri kaudu?
5. kas kõikide või olulisemate negatiivsete mõjude välistamine on võimalik üksnes ja vaid ruumilise korrektuuri abil, kui Natura 2000 või muud kaitstavad alad jäävad tuuleenergeetika ala kõrvale või vahetusse lähedusse?
6. mis uuringute alusel jõuti seisukohani, et negatiivsed mõjud on ruumilise korrektuuriga välistatud?

Ptk 4.1.5. Vee kvaliteet

„Samas avaldavad mitmed kavandatavad tegevused (nt kalakasvanduste rajamine, tuulikute paigaldamine jmt) veekvaliteedile mõju kas lühiajaliselt või ruumiliselt piiratud ulatuses.“

Vastuväide:

KSH-s käigus on jäetud uurimata tuuleparkide mõju merepõhja elukeskkonnale, sh kaladele ja koelmualadele. Ilma nende uuringuteta puudub alus väita, et mõju veekvaliteedile on lühiajaline või piiratud ulatuses.

KSH-d tuleb täiendada merekeskkonna uuringuga, mis hõlmaks ka vee kvaliteedi langemise tagajärjed ning annaks hinnangu, kas selle mõju on lühiajaline või mitte.

Küsimused:

1. kas tuulikute paigaldamise mõju veekvaliteedile võib teatud juhtudel olla püsiv ruumiliselt piiratud ulatuses (nt tuulepargi alal)?
2. mis on veekvaliteedi langemise lühiajaline või pikaajaline mõju merekeskkonnale (sh kalad, koelmud) planeeringu piirkonnas?
3. kas ja mis on veekvaliteedi lühiajaline või pikaajaline mõju pelaagiliste kalade rännetelega?

Ptk 4.1.5. Vee kvaliteet

“mõju veekvaliteedile on tuulepargi ja kaablitrassi rajamise faasis negatiivne, kuid tõenäoliselt väheoluline, sest mõju on lühiajaline ja lokaalne ning võrreldes loodusliku muutlikkusega ja muude inimtegevuse mõjudega väike. Tegevusloa tasandil tuleb hinnata kavandatavate tegevustega kaasnevaid mõjusid asukohapõhiselt ja ettenäha täpsemad meetmed kaasnevate ebasoodsate mõjude vähendamiseks. Kaevandamisel on samuti põhiliseks mõjuks vee kvaliteedile heljumi tekitamine veesambasse. Täpsemad meetmed mõjude minimeerimiseks tuleb ette näha kaevandamisloa protsessis.”

Vastuväide:

Esiteks, KSH-s puudub uuring, mis hindaks riske, mis kaasnevad veekvaliteedi langusega ning mis mõjuks seeläbi planeeringu piirkonna mereloomastikule.

Teiseks puudub uuring planeeringuala kalade arvukuse ja koelmualade kohta.

Kolmandaks, eeltoodud uuringute puudumise tõttu ei ole võimalik ka hinnata ja arvestada planeeringu piirkonnas tekkivaid kumulatiivseid mõjusid hüljestele ja linnustikule.

Hinnata kumulatiivselt tuulikute mõju vee kvaliteedile ja seeläbi mõju kalastikule, linnustikule ja mereimetajatele.

Seega tuleb KSH-d täiendada merekeskkonna uuringuga, mis hindaks ka kumulatiivseid mõjusid, mis algavad vee kvaliteedi langusest ning mis mõjutavad kalu, koelmuid ning lõpuks hülgeid ning linnustikku.

Ptk 4.2.1. Kalad

„Üheks Läänemere peamiseks väärtuseks ongi selle kalavaru.“

/.../

“üldiselt on merealadest kaladele tähtsamad madalamad (kuni 15 m) rannikuveed ja meremadalikud. /.../ Tuginedes teadmisele töenduslikult oluliste kalaliikide kudealade sügavuseelistustest (Läänemere lest kuni ~30 m, räim ~15 m), soolsusandmete ja mõningate teiste kudeala kriteeriumite kohta, kattuvad Pan Baltic Scope projekti raames modelleeritud

Läänemere lesta (joonis 4.2.1-2) ja mõningal määral ka räime koelmud planeeringu eskiisis olevate energiatootmise alade ja kalakasvanduseks sobivate sügavamate merealadega. „

/.../

„Meie vetes on ka ohustatud ja piiratud levikuga liike, nagu näiteks merisiig, kelle vähearvukaid hääbunud lokaalseid populatsioone võib saatuslikult mõjutada väiksema koelmuala kahjustamine. Nende tegevuste puhul on kõige olulisem jälgida, et kui muudetakse merepõhja, siis arvestatakse seal asuvate võimalike kalade koelmualadega, eriti ohustatud liikide puhul nagu merisiig. Kuna spetsiaalseid uuringuid kohapeal ei ole läbi viidud, siis ei ole võimalik öelda, kui suures mahus need või mõned teised liigid vastavates piirkondades ka tegelikult koevad või kui suure tähtsusega on planeeringualasse jäävad koelmud ning kalade rändeteed. Täpsemate prognooside koostamiseks, on vajaka andmeid kalade rändeteede, koelmualade paiknemise, mereala kasutuse tehniliste üksikasjade, nende otsese ning kaudse mõju kohta.”

Vastuväide:

Keskkonna kõrgetasemelise kaitse tagama pidav KSH-s ei saa tugineda väidetele, oletustele ja arvamustele. Kui vastavad uuringud puuduvad, siis tuleb KSH-d täiendada.

Seega tuleb KSH menetluse käigus viia läbi koelmualade kaardistamise uuring. Selle uuring tulemustest sõltub otseselt tuulepargi lubatavus kavandatavas piirkonnas. Sellist uuringut ei saa edasi lükata KMH tasandile, sest strateegiliste otsuste ja valikute tegemine toimub KSH tasandil.

Küsimused:

1. kas koelmualade hindamisel oli ainsaks kriteeriumiks mereala sügavus?
2. millele tuginedes on kalastiku osas määratletud tundliku alana vaid < 5 m merealad?
3. kas planeeringu piirkonnas elavad (sh koevad) ka muud kalaliigid lisaks ahvenale ja kohale?
4. kas planeeringualalt ja tuulepargist ei lähtu mõjusid pelaagilistele kaladele?
5. KSH-s on leitud, et teatud kalaliikide nagu Läänemere lesta (joonis 4.2.1-2) ja räime koelmud kattuvad vaid osaliselt planeeringu eskiisis olevate energiatootmise aladega – mille alusel on see järeldus tehtud?
6. kas planeeringuala ja räimede koelmuala osaline kattuvus tähendab, et oluline mõju puudub?
7. kui KSH kohaselt võib merisiia puhul väiksema koelmuala kahjustamine hävitada lokaalsed populatsioonid, siis millele tuginedes on otsustatud uuringute tegemine KSH tasandil tegemata jätta?

Ptk 4.2.1. Kalad

“energiatootmisel /.../ on kindlasti ka kaudseid mõjusid, sh positiivsed mõjusid. Näiteks muutunud keskkonna tõttu (tuulikute vundamendid ja jalad, sumbad) toimuvad muudatused ka piirkonna liigilises tasakaalus. Muutunud keskkond meelitab kohale ja annab eelise osadele liikidele, samas kui teiste liikide arvukus võib väheneda.”

Vastuväide:

Ühe kalaliigi lisandumine ja teise kalaliigi kadumine või drastiline vähenemine mõjutab omakorda paljusid teisi mereloomasid ehk ohustab lokaalselt või laiemalt ökoloogilist tasakaalu. KSH-s ei ole hinnatud, millised kalaliigid elavad (sh koevad) kavandatava tuulepargi planeeringualas ning millist mõju võib nendele liikidele (sh ohustatud liikidele) avaldada kavandatav tegevus. See nõuab täiendavat riskide kaalumist.

Seega tuleb KSH menetluse käigus viia läbi uuringud, mis hindavad kalade ja ka teiste mereloomade liigiliste muutustega kaasnevaid riske ja mõjusid. Seda uuringut ei saa viia KMH tasandile, sest strateegiliste otsuste ja valikute tegemine toimub KSH tasandil.

Küsimused:

1. mis liikidega seonduvad muutused on positiivsed muutused?
2. mis tähendab ülaltoodud kontekstis positiivset muutust?
3. kas positiivse tähendusega on vastav muutus nii lühikeses kui pikas perspektiivis?
4. mis on sellise väidetava positiivse muutuse kumulatiivne mõju?
5. mis mõjud tekivad pelaagilistele kaladele ja nende rännetele?

Ptk 4.2.1. Kalad

“energiatootmisel merealal on potentsiaalne mõju kalastikule ka läbi ühenduskaablite, mis ehitusfaasis mõjutavad merepõhja süvistatuna koelmualasid analoogselt teiste merepõhja muutvate tegevustega. Lisaks on kaablitel kasutusaegselt, eriti madalamatel aladel, sõltuvalt füüsikalistest omadustest potentsiaalne negatiivne mõju kalade rändele. On näidatud, et elektriablid küll aeglustavad mõnevõrra kalade rännet, kuid seda mõju saab kaablite varjestamisega minimeerida. Täpsemad kaablite rajamisega seotud meetmed mõjude minimeerimiseks tuleb ette näha tegevusloa protsessis.”

Vastuväide:

KSH kohaselt mõjutavad ühenduskaablid koelmualasid ja kalade rändeid. Samas uuringuid selle kohta tehtud pole. Puudub ka analüüs seoses tuulikute töötamisel tekkiva infraheli mõjuga kalastikule

Samuti on uurimata jäetud tuuliku konstruktsiooniosade poolt põhjustatavad peegeldused (nn diskoefekt) ning selle negatiivne mõju merekeskkonnale, sh kaladele.

KSH menetluse käigus tuleb viia läbi uuringud, mis hindavad ühenduskaablite ehitusaegset ja pikaajalist mõju (sh kumulatiivne hinnang) seoses kaladega, koelmutega ja kalade rännetega. Samuti tuleb hinnata infraheli ning tuulikute konstruktsiooniosadest lähtuvaid mõjusid (nt nn diskoefekt) merekeskkonnale, sh kalad. KSH käigus on vaja läbi viia uuring ja modelleerimine selles osas, mis mõju on tuuleparkidel pelaagiliste kalade rännetele ja pääsule kudealadele. Neid uuringuid ei saa viia KMH tasandile, sest strateegiliste otsuste ja valikute tegemine toimub KSH tasandil.

Küsimused:

1. kuidas on KSH tasandil võimalik teha strateegilisi otsuseid ja valida sisuliste alternatiivide vahel olukorras, kus kaladega seotud mõjusid on küll tunnustatud, kuid kui sellised uuringud on jäetud täiesti tegemata? Mis on sellise lähenemise põhjendus?
2. mis negatiivseid mõjusid täpsemalt peetakse KSH silmas, rääkides ühenduskaablite mõjudest koelmutele ja rändele? Mis on selliste mõjude sisu ja toime?
3. mis KSH kohaselt on ühenduskaablite ainsaks negatiivseks mõjuks kalade rändele on rände aeglustumine?
4. mis uuringule või põhjendusele tugineb see seisukoht?
5. mis mõjud tekivad tuulepargist (lühiajaliselt ja pikas perspektiivis) pelaagilistele kaladele?

Ptk 4.2.5. Merepõhja elupaigad ja elustik

KSH-s on välja toodud, et eelkõige avaldab tuuleparkide rajamine merepõhjale mõju hõivates või hävitades konkreetse vundamendi alla jääva elupaiga, mistõttu tuleks meretuuleparkide rajamisel esmalt tuulikute asukoha valikul lähtuda elupaigatüüpide paiknemisest. Samuti olete jõudnud järelduseni, et kokkuvõttes on kaablitrassi rajamine elupaikade levikule väikese ja lühiajalise mõjuga nii rajamise kui eksploatatsiooni käigus.

Vastuväide:

KSH-s ei ole hinnatud igakülgselt merekaablite potentsiaalset mõju merepõhja elupaikadele ja elustikule (nt kaablitrassi potentsiaalne mõju piirkonnas asuvatele kudealadele). KSH-s sisalduvad järeldused ei saa tugineda oletustele, vaid uuringutele. KSH ei saa jätta uurimata ning hindamata tuulepargi mõju merepõhja elupaikade ja elustiku. KSH ei ole nõuetekohaselt tehtud, kui KSH piirdub üksnes leevendusmeetmete välja pakkumisega.

Ptk 4.2.5. Merepõhja elupaigad ja elustik

“elektromagnetilist mõju mobiilsetele liikidele on kirjeldatud mitmed kordi. Enamasti on olnud tegemist kas kaladega või krabidega. Meie vetes sellist mõju kirjeldatud pigem ei ole ning senised teadmised viitavad pigem mõju puudumisele”.

Vastuväide:

KSH-s puuduvad uuringud kumulatiivsete mõjude osas (nt milline on tuulepargiga kaasneva vibratsiooni, helide, elektromagnetiliste koosmõju merepõhja elupaikadele ja elustikule). KSH ei saa tugineda oletustele ja spekulatsioonidele. Seega tuleb KSH käigus uurida tuulepargiga seotud elektromagnetilist mõju erinevatele liikidele. Selliseid uuringuid ei saa läbi viia KMH tasandil.

Küsimus:

1. mis uuringutele või andmetele tuginedes leiti, et Eesti vetes puudub elektromagnetiline mõju liikidele.
2. kas sellised mõjud on välistatud?

3. kas ja mis mõjud tekivad magnetväljast pelaagilistele kaladele ja nende rännetele?

Ptk 4.4.1.1 Sotsiaal-kultuuriliste mõjude hindamise lähtekohad

„Sotsiaalsele ja kultuurilisele keskkonnale avalduva mõju hindamine on olemuslikult väga tihedalt seotud planeeringulahenduse väljatöötamisega. Planeerimise “pärisosaks” on sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna kujundamine, mistõttu on kohati keeruline eristada planeerimise ja mõjude hindamise teemasid. /.../ Sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude valdkonnas puuduvad üksihesed normatiivid, tähtis on erinevate huvigruppide puudutatus. Samuti on oluline, et sotsiaalses ja kultuurilises keskkonnas toimuvad muudatusi tajuvad inimesed erinevalt, st mõju iseloomu ja intensiivsusust on keeruline prognoosida.“

Vastuväide:

KSH-s on nimetatud erinevaid huvi- ja kasutajagruppe, keda sotsiaalsed ja kultuurilised mõjutused võivad puudutada – kalurid, laevaehitajad, puhkajad, surfarid, sukeldujad, väikelaevaomanikud aga ka kogukonnamajad, laevaehituskohad, muuseumid, puhkemajanduslikud alad, veesportialad, vrakirohked merealad. Kuigi KSH-s on välja toodud, et tähtis on erinevate huvigruppide puudutatus, siis puudub KSH-s mistahes viide kohalikule elanikkonnale, kinnisvara omanikele, tööstustele (sh kalatööstustele) ja ettevõtetele aga ka üldisele ühiskonna arvamusele.

KSH-s käigus on jäetud uurimata tegelik mõju nn huvi- kui kasutajagruppidele, kui ka nimetamata isikutele. Samuti pole KSH-s käigus küsitud huvigruppide arvamust ja seisukohta. Erinevates uuringutes on viidatud, et huvigruppide tegeliku seisukoha väljaselgitamine ja tegeliku mõju hindamine on äärmiselt oluline, sest tuuleparkide mitteaksepteerimine on ühiskonnas suur probleem, millega on vajalik arvestada (*S. Degraer, 1200 Brussel*). Veelgi enam, praktikas on ette tulnud ka olukordi, kus EU ja UNECE Arhus on kohustatud algatama uurimise, kui kõigile puudutatud isikutele ja huvigruppidele ei ole antud täit informatsiooni ning võimalust seisukohtade esitamiseks (*Ratheniska alajaama püstitamine Iirimaal*).

KSH-d tuleb täiendada kõigi puudutatud huvigruppide nimetamisega ning välja toodud huvigruppide ja puudutatud isikutelt seisukohtade ja hoiakute ning kõigile isikutele tegelikult kaasnevate mõjude välja selgitamisega.

Ptk 4.4.1.1 Sotsiaal-kultuuriliste mõjude hindamise lähtekohad/planeeringuga kaasnev mõju

„Planeeringuga kaasneb üldisel tasemel positiivne pikaajaline mõju. Planeeringus suuniste ja tingimustena kokkulepitud läbimõeldud areng võimaldab mereala kasutust laiendada ning jätkusuutlikult suunata. Positiivset mõju avaldavad läbimõeldud võimalused jätkusuutlikult arendada uusi sinimajanduse harusid nagu vesiviljelus ja tuule-energeetika. Planeering väärtustab merekultuuri ja annab sellele laiemat kõlapinna. Planeeringulahenduse koostamisel on juba arvestatud oluliste negatiivsete mõjude vältimise või leevendamise, seades tingimused negatiivse mõju ennetamiseks (näiteks grupeerimine, 12 km jm). Järgnevates mõjuhindamise peatükkides on vajadusel tehtud selliseid ettepanekuid, mis leevendavad ja võimendavad mõjusid sotsiaal-kultuurilisest vaatenurgast.“

Vastuväide:

KSH-s on korduvalt leitud, et planeeringuga ei kaasne üheski valdkonnas negatiivseid mõjusid või on need mõjud väheolulised. Ka eelnimetatud peatükis tõdetakse esmalt, et kaasneb üldisel tasemel positiivne pikaajaline mõju, kuid leitakse siis, et täiendavalt on juba arvestatud negatiivsete mõjude vältimise, leevendamise ja ennetamise protsessidega. Keskkonna kõrgetasemelise kaitse tagama pidav KSH-ei saa tugineda üldistatud arvamusele, et olulised mõjud puuduvad ning planeeringul on üksnes positiivne mõju.

KSH-s puudub igasugune analüüs ja teave selle kohta, mida konkreetse pikaajalise positiivse mõju osas hinnangu andmisel on arvestatud. Kui KSH leiab, et planeeringul on positiivne mõju, siis peab selline järeldus olema selgesti kontrollitav. Riigikohus on rõhutanud Hiiumaa tuuleparkide kaasuses nr 3-16-1472, et KSH peab mängima aktiivset rolli planeeringulahenduse kujunemisel, mitte piirduma planeerimisprotsessis väljatöötatud lahenduse mõjude hindamise, tagantjärele korrigeerimise ja leevendusmeetmete väljapakkumisega.

Märkimisväärne on seegi, et läbivalt rõhutatakse sinimajanduse olulisust ja arengut, kuid sealjuures on sinimeremajanduse küljenda toodud välja üksnes vesiviljelust. Ometigi on sinimajandus oluliselt laiem, kui lihtsalt vesiviljelus, või tuule-energeetika arendamine, hõlmates ka näiteks traditsioonilist merendust ja kalandust, vesiviljelust (kalakasvatus, uued vesiviljelusliigid, karbid, vetikad ning nende kasvatamist, toorme väärindamist, turustamist vms), rannikuturismi, merebiotehnoloogiaid aga ka merepõhjast kaevandmist. Eelviidatud teemavaldkonnad ei ole KSH üldse mingisugust käsitlust saanud.

Seega tuleb KSH-d täiendada faktiliste andmete ja uuringutega, mis määratlevad kogumis kõiki pikaajalise mõju hindamisel arvesse võetud asjaolud ning annavad selge ja põhjendatud hinnangu, kuidas kogumis sellisele järeldusele on jõutud.

Küsimused:

1. mis uuringu alusel on KSH-s antud hinnang planeeringu positiivsele pikaajalisele mõjule?
2. milliseid komponente on sellise hinnangu andmisel arvestatud?
3. millisel viisil ja kuidas arvestab planeering merekultuuriga?
4. millisel viisil ja kuidas arvestatakse kalatööstusele tekkivate negatiivsete mõjudega?
5. mis on negatiivsed mõjud, millega planeeringu koostamisel on arvestatud?
6. mis meetmetega negatiivseid mõjusid leevendatakse, välditakse ja ennetatakse?

Ptk 4.4.1.2. Kalandus

„Kalandus on merealade üks vanimaid kasutusviise, jagunedes Eestis ranniku- ja traalpüügiks. Kalapüügiga tegeletakse ka harrastusena. Kuigi kalanduses töötavate inimeste arv on viimase kümne aastaga oluliselt kahanenud, on kalandus sotsiaal-majanduslikult endiselt oluliseks hõiveks nii saartel kui ka rannikul. Traditsioonilise merendusharuna toetab kalandus kohaliku kogukonna elujõulisust ja tööhõivet, samuti rannikul kalandusega seotud asustuse (rannakülad, paadi- ja võrgukuurid, lautrid, sadamad jms) ning mittemateriaalse kultuuri säilimist (meresõidutraditsioonidest ja meretundmistest kalandusega seotud ürituste ja

seltsideni). Traditsioonilise merenduse haruna on kalanduse meri-maismaa seosed tugevad. /.../ Mereala planeeringu järgi säilivad merealas välja kujunenud ja intensiivsema kasutusega merealad, mis tähendab, et säilivad ka praegused saagikamad alad. Planeering toetab ka kalavarude taastootmist (koelmualad) ning juurdepääsu nii kalastusaladele merel kui taristule rannikul (sadamad, lossimiskohad). Üldisel tasemel toetab seega mereala planeering kalurite kogukondade sotsiaalset ja kultuurilist elujõulisust ning on kalandusele pikaajalise positiivse mõjuga.“

„Mõnevõrra suurem surve merealale „mahtumises“ on seega samuti Lääne-Eestis: nt tuuleparkide kavandamise tõttu vähenevad vähesel määral traalitud merealad Läänemeres, Sõrve säärest läänes. Samas ei ole välistatud traalpüük ka tuulepargi sees. Tuulikute innovatsiooniala ei kattu traalitava merealaga. Seega puudub oluline mõju traalialadele. Ka ranniku- ja harrastuspüügile puudub oluline mõju: tuulikute kauguseks rannikust on kavandatud 6 meremiili ja enam, mistõttu püügi alad säilivad.“

Vastuväide:

Keskkonna kõrgetasemelist kaitset tagama pidav KSH-ei saa tugineda arvamustele, väidele ja oletustele. Samuti ei saa KSH olla üldsõnaline ning seda eriti küsimustes, mis puudutavad kalandust, kui ühte olulist tööhõivesektorit Pärnumaal (*Liivi Lahe Kalanduskogu strateegia 2020+*).

Esiteks, viidatakse KSH-s, et planeeringuga säilivad kalanduse tarbeks mereala saagikaimad alad. Samas puuduvad KSH-s viited sellele, mille alusel on otsustatud mereala saagikaimade alade üle. KSH-st puuduvad uuringud selle kohta, milline on mereala kalastik, millistel aladel on kalade arvukuselt suurimad, sh milline on kalade üldine saagikus, kas saagikuse alad on ajas muutuvad ning kus asuvad kalade koelmualad. Samuti puuduvad uuringud selle kohta, kuidas võib kavandatav planeering nimeta alasid mõjutada nii kalade, sh pelaagiliste kalade (nagu nt kilu ja räim) asustustiheduse, arvukuse, liigikuse, kõigi kalaliikide rändeteede kui ka koelmualade osas. KSH koostamise käigus ei saa jätta uurimata ja hindamata tuulepargi mõjusid mereelustikule (sh kalade koelmualadele, rängeteetele, liigikusele). Vastasel juhul ei toimub KSH käigus strateegiliste valikute tegemist või erinevate alternatiivide hindamist. Riigikohus on Hiiumaa tuuleparkide kaasuses nr 3-16-1472 punktis 16 rõhutanud seoses kalade ja merepõhja uuringutega, et „*Selliste uuringute tegemine on KSH, mitte üksikute üksnes piiratud alal asuvate tuuleparkide KMH ülesanne.*”

Mitmetes KSH käigus läbi viidud uuringutes on tuvastatud, et avamere tuuleparkidel on mõju lisaks mereimetajatele ja lindudele ka kaladele, kelle kuulmisraadius liigiti võib varieeruda mõnest kilomeetrist kuni mitmekümne kilomeetrini. Sealjuures võib mõjutada tuuleparkide ehitamisel tekkiv müra ja segavad sagedused kalade kuulmist, mis kaladel on vajalik nii kommunikatsiooniks, paljunemiseks, maskeeringuks kui ka saagi leidmiseks ja püüdmiseks. Samuti on uuringutes tuvastatud tuuleparkide rajamise mõju koelmualadele (sh koelmualadele pääsemiseks rändeteetele), mis võib tuua kaasa olulise mõju kalastiku arvukusele ja taastumise võimalustele.

Kõnealuse vea olulisust kinnitab ühelt poolt see, et KSH käigus on läbi viidud lindude, nahkhiirte ja hüljeste uuringud, kui mitte merepõhja ning kalade ja koelmute uuringuid. Samuti nähtub just KSH enda tekstist, et „*võrreldes maismaaga on merekeskkonna kohta*

palju vähem andmeid“. Seega on merepõhja uuringud käesoleval juhul veelgi suurema kaaluga. Vastasel juhul ei saa rääkida KSH läbiviimise käigus strateegiliste otsuste tegemisest või alternatiivide kaalumisest.

Seega tuleb KSH-d täiendada merekeskkonna uuringuga, milles hinnatakse nii mereala planeeringul asuvat kalastikku, kui ka võimalikku mõju kalastikule. Lisaks on vajalik hinnata võimalike negatiivsete mõjude tuvastamisel kalastikule ka selle mõju kaluritele ja muudele kalandusest sõltuvatele asutustele (tööstused jm ettevõtted) ning ka mereimetajatele, kelle toiduahela osaks on kalad. Ilma viidatud nõuetekohase uuringuta ei ole võimalik KSH-ga edasi minna, sest üks oluliselt mõjutav keskkond on uurimata.

Küsimused:

1. milline on planeeringuala kalastik?
2. kus asuvad planeeringualal kalastiku, sh pelaagilise kala rändeteed ning ligipääsud koelmualadele?
3. millised on planeeringuala saagikaimad alad ning kas need on ajas muutuvad?
4. milline on tuulepargi mõju kalastikule liigiti (nii ehitusfaasis kui ka püsivalt)?
5. juhul, kui esineb mõju kalastikule, siis kas ja kuidas toetab planeering kalastiku taastumist?
6. kui esineb mõju kalastikule, milline on mõju sellega seoses mereimetajatele (toidu vähenemine jms)?
7. kui esineb mõju kalastikule, millised mõjud toob see kaasa huvigruppidele (kalurid, tööstused, turism jms)?

Teiseks, KSH-s leitakse, et planeering toetab kalavarude taastootmist ja juurdepääsu meretaristule. See järeldus on täiesti põhjendamata. KSH-s puuduvad viited sellele, kuidas on sellisele järeldustele jõutud, millisel viisil ja milliste kalavarude taastootmist toetatakse ning kuidas ja millisel viisil on tagatud juurdepääs meretaristule.

KSH-d tuleb täiendada merekeskkonna uuringuga, mis hõlmaks ka kalavarude taastootmise võimalusi ja viise.

Kolmandaks, KSH-s avaldatakse, et planeering toetab üldisel tasemel kalurite kogukondade sotsiaalset ja kultuurilist elujõulisust ning on kalandusele pikaajalise positiivse mõjuga.

Keskkonna kõrgetasemelise kaitse tagama pidav KSH-ei saa tugineda üldistatud arvamusele, et olulised mõjud puuduvad ning planeeringul on positiivne mõju. KSH-s puudub analüüs ja teave selle kohta, mida konkreetse pikaajalise positiivse mõju osas hinnangu andmisel on arvestatud. Kui KSH leiab, et planeeringul on positiivne mõju, siis peab selline järeldus olema kontrollitav.

Küsimused:

1. mis uuringute või andmete alusel on KSH-s tehtud järeldus, et planeeringu mõju kalandusele on pikaajaliselt positiivne?

Neljandaks, viidatakse KSH-s et tuuleparkide kavandamise tõttu vähenevad traalitud merealade Läänemeres üksnes vähesel määral ning tehtud järeldus, et traalaladele puudub seega oluline mõju. Samal ajal leitakse KSH-s, et tuuleparkide rajamisel puudub aga mõju ranniku ja harrastuspüügile, kuna tuulikud on kaugel. Samas puuduvad KSH-s viited sellele, kuidas on sellele järeldustele jõutud.

Nagu korduvalt viidatud, siis ei saa keskkonna ja ka inimkonna kõrgetasemelist kaitset tagama pidav KSH olla üldsõnaline. KSH-s ei ole uuritud mistahes tegelikku tuulikute mõju kalastikule, mistõttu ei ole võimalik teha ka KSH-s esitatud üldist järeldust, et mõju traalitud aladele või rannapüügile puudub. Traalpüük Läänemeres moodustab ligi 90% kalapüügist, Liivi lahes on see ca 55%. Seega on traalpüük märkimisväärse tähtsusega kalapüügi- ja kalatöötlemissektori arengus ja majanduslikus tasuvuses (*Eesti kalanduse strateegia 2014-2020*). Seega ei ole võimalik valdkonna mõjusid hinnata üldsõnaliselt.

Veelgi enam, 2017 kalastiku uuringus on tõdetud, et tuulikute rajamisega kaasneb oluline mõju kalapüügile, sealhulgas traalpüügile seda nii kalavarude kui ka tehniliste võimaluste näol, sõltudes paljuski sellest, kui lähedale tuulikud traalimisaladele rajatakse. Mõju võimalikkust on kinnitatud ka 2019 Loode-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise aruandes.

Seega tuleb KSH-d täiendada uuringuga, milles selgitatakse välja tegelik mõju traalpüügile nii kalavarude kui ka tehniliste küsimuste mõttes aga selgitatakse ka välja, kas tuulikute mõju võib ulatuda ka rannapüügile, sealjuures kalade rändeteede ja muu liikumise mõttes rannikualale.

Küsimused:

1. milline on tuuleparkide mõju kalade rändeteede?
2. milline on tuuleparkide mõju kalade liigikusele?
3. milline on tuuleparkide mõju traalpüügile?
4. Milline on tuuleparkide mõju rannapüügile?

Ptk 4.4.1.6. Energiatootmine

„Taastuval mere-energeetikal on laiem positiivne ja pikaajaline mõju. Tuuleparkide kavandamisel on oluline mõju riiklike taastuvenergeetika eesmärkide saavutamisele ja süsinikneutraalse majanduse suunale. Samuti on tuuleenergeetikal oluline roll majandusliku ja sotsiaalse innovatsiooni loomises ja edasikandmises ning täiendava tööhõive võimalustes (vt ka energiatootmise mõjusid majanduskeskkonnale ptk 4.3.4).“

Vastuväide:

KSH-s puudub teave planeeritava tuulepargi arvandmete kohta. KSH-s puudub teave mere-energeetika tasuvusarvutuste kohta. Samuti puuduvad uuringud osas, mis puudutab mere-energeetika arendamise mõju muudele majandusaladele ja selliste alade tööhõive vähenemist.

KSH-d tuleb täiendada uuringuga, mis hõlmaks konkreetse planeeritava tuulepargi tasuvusarvutusi konkreetses piirkonnas, kui ka selle võimalikku mõju ühiskonnale ja muudele majandusaladele, sh tööhõivele.

Küsimused:

1. millised majandusharusid mõjutab merealplaneering enim?
2. milline on mere-energeetika tasuvus?
3. kas mere-alaplaneering võib tuua tööhõive vähenemist muude majandusharudes?

Ptk 4.4.1.7. Mereturism ja rekreatsioon

„Mereturism ja rekreatsioon on merekasutuse kasvavateks ning järjest enam mitmekülgsemaks muutuv valdkond. Valdkonna huvigrupid on nii Eesti-põhised kui ka rahvusvahelised. Rekreatsioonil on tugevad meri-maismaa seosed, kuna levinumad tegevused toimuvad rannas (nt randade kasutus, suplemine) või pigem ranniku lähedal (veesport, harrastuskalapüük), teatud spordialad võivad toimuda ka laiematel merealadel (nt purjeregatid). Mereturismi toimimiseks on olulisteks nii reisi- kui väikesadamad.“

Vastuväide:

Pärnumaa ja Saaremaa majandustegevus on tugevas sõltuvuses turismist. Seega ei saa KSH koostamise käigus jätta uurimata ja hindamata tuulepargi mõjusid turismile (arvukus, valdkonnad, hinnad), mis võivad oluliselt mõjutada kohaliku elanikkonna tööhõivet ja sissetulekut. Käesoleval hetkel ei ole KSH-s nimetatud küsimust üldse käsitletud, mistõttu tuleb KSH-d nimetatud küsimuses kindlasti täiendada.

KSH-s pole hinnatud planeeringu mõju Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi eesmärkidele

KSH-s jäetud täielikult hindamata planeeringu mõju Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi eesmärkidele, sh Euroopa Liidu toetusvahendite jaotamisele ning juba toetusvahendite abil valminud objektidele.

Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi eesmärgiks on toetada mere bioloogiliste ressursside säilitamist, kalavarude majandamist ning nimetatud ressursse kasutavaid laevastikke ning magevee bioloogilisi ressursse ja vesiviljelust, samuti kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemist ning turustamist, kui nimetatud tegevused toimuvad liikmesriikide territooriumil, liidu vetes, liidu kalalaevadel või lipuriigi esmavastutust piiramata liikmesriikide kodanike poolt. Selleks eraldab Euroopa Liit, aga ka liikmesriigid ise märkimisväärsel hulgal vahendeid merendus- ja kalandusvaldkonna arenguks. Eestis on ajaperioodil 2014-2020 merenduse- ja kalandusevaldkonna arengu eelarve kõikide meetmete peale kokku **128 515 018 eurot!**

Toetuste eesmärgiks on tagada, et kalandus- ja vesiviljelustegevus oleks pikaajaliselt jätkusuutlik, aga ka keskkonnasõbralik, tagades selle kaudu vajalikud majandusliku- ja sotsiaalse arengu. Samuti on vahendite kasutamise eesmärgiks toetada tootlikkuse kasvu, et tagada kalandussektoris tegutsejate rahuldav elatustase, stabiilsed turud, ressursside kättesaadavuse ja tarbijate jaoks mõistlikud hinnad.

Toetusobjektide valmimisega kaasnevad erinevad tähtajad, sh kasutustähtajad, mille jooksul on toetuse saajad kohustatud oma tegevusi teostama ja eesmärke saavutama. Eesmärkide

luhtumisel võib see tuua kaasa erinevad negatiivsed tagajärjed toetuse saajatele, sh toetuse tagasimaksmine.

KSH käigus on jäetud hindamata ja uurimata tuulepargi mõjutused kalandussektorile. Seega ei ole võimalik anda hinnangut ka selles osas, kas ja millises ulatuses võib olla planeeringul mõju Euroopa Liidu vahendile abil loodud toetusobjektide kasutusele.

KSH-d tuleb täiendada uuringuga, milles hinnatakse planeeringuga kaasnevaid tagajärgi Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi eesmärkidele ning juba rahastatud ja tulevikus rahastatavate toetusobjektide elluviimisel kaasnevate kohustuste nõuetekohasele täitmisele.

Küsimused:

1. kas tuuleparkidega kaasnevad mõjud lähevad konflikti Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi eesmärkidega?
2. milline on tuuleenergeetika ala mõju toetusmeetmete elluviimisele ja eesmärkide saavutamisele?

KSH on vastuolus seaduse ja Riigikohtu praktikaga

Vastuväide:

Üleriigilise merealade teemaplaneeringu ülesanded on sätestatud PlanS § 14 lg-s 2. Muuhulgas on merealade teemaplaneeringu ülesanded kalanduse toimimist tagavate meetmete määramine (p 5); kaitsealade ja nende kasutustingimustega arvestamine (p 6); energeetikavõrgu rajamiseks sobivate alade määratlemine (p 12). Selleks, et planeeringuga oleks võimalik neid ülesandeid ka realselt täita, peab planeering tuginema keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemustele (vt PlanS § 16 lg 1).

Oleme seisukohal, et planeeringu aluseks olev KSH aruanne ei vasta õigusaktidest tulenevatele nõuetele, mistõttu ei täida ka merealade teemaplaneering PlanS § 14 lg-s 2 loetletud ülesandeid.

KehjS § 40 lg 2 kohaselt peab keskkonnamõju strateegilisel hindamisel selgitama, kirjeldama ja hindama strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnevat olulist keskkonnamõju ja peamisi alternatiivseid meetmeid, tegevusi ja ülesandeid, arvestades strateegilise planeerimisdokumendi eesmarke ja käsitletavat territooriumi.

Mereala planeeringu KSH aruandele esitatavaid nõudeid on täpsemalt selgitanud Riigikohus 08.08.2018. a otsuses nr 3-16-1472 (edaspidi „Hiiu Tuule otsus“). Hiiu Tuule otsusest tuleneb, et selleks, et määratleda planeeringus mingi ala võimaliku tuuleenergia tootmise alana, peab planeeringu koostaja olema veendunud järgmises kahes punktis:

1. ala on põhimõtteliselt võimalik tuuleenergia tootmiseks kasutada;
2. paremad alternatiivid tuuleenergia tootmise alade kindlaksmääramiseks puuduvad, arvestades seejuures keskkonnakaalutlusi.

Käesoleval juhul ei vasta merealade teemaplaneeringu KSH Riigikohtu poolt Hiiu Tuule otsuses antud juhiste.

1. Mõjuhinnangust ei nähtu, et tuuleenergeetika aladel oleks põhimõtteliselt võimalik tuuleenergia tootmisega tegeleda.

Riigikohtu üks peamisi seisukohti Hiiu Tuule otsuses oli, et planeeringu abstraktne iseloom ei õigusta mitte kuidagi planeeringuala olemasoleva keskkonnaseisundi uurimata jätmist (vt Hiiu Tuule otsuse p 30). Seega on KSH koostaja kohustus selgitada välja kõik olulised olemasoleva keskkonnaseisundiga seonduvad asjaolud.

Antud juhul nähtub juba KSH aruande enda tekstist sõnaselgelt see, et KSH koostamisel on jäetud osa tuuleenergia tootmiseks sobiva ala kindlaks tegemiseks vajalikud uuringud teadlikult teostamata tulenevalt planeeringu koostamisele seatud ajalistest raamidest ja uuringute teostamisega kaasnevast kulust.

KSH aruande seletuskirja lk-l 11 on märgitud: „*Juhtudel, kus mereala kaardistus eluslooduse osas vajab täpsustamist ning kavandava tegevuse mõju sõltub tehnilistest lahendustest, tehakse ettepanekud planeeringulahenduse tingimustesse lisada, et loa menethuse etapis tuleb vastavaid uuringuid täpsustada või täiendavalt läbi viia. /.../ Seega teatud mereelustiku (nt kalade koelmualade kaardistamine) ja merepõhja osas ei võimaldanud planeeringu koostamise ajaline perspektiiv (uuringud kestaksid mitmeid aastaid), teostada täpsemaid ja väga mahukaid uuringuid. Sellistes olukordades on kasutatud eksperthinnangut ning tehakse ettepanekud planeeringulahenduse tingimustesse lisada, et loa menethuse etapis tuleb vastavaid uuringuid täpsustada või täiendavalt läbi viia.*“

Olemasoleva keskkonna teadlikult uurimata jätmine ning uuringute lükkamine edasi KMH etappi on otseselt vastuolus Riigikohtu Hiiu Tuule otsusega, mille kohaselt tuleb olemasoleva keskkonna seisundit hinnata juba KSH etapis.

Selgitame täpsemalt, miks ei ole käesoleval juhul KSH alusel võimalik veenduda, et tuuleenergeetika aladel oleks põhimõtteliselt võimalik tuuleenergia tootmisega tegeleda:

1.1. KSH üheks eesmärgiks on selgitada välja planeerimisdokumendi elluviimisega kaasnev keskkonnamõju. Selleks on vältimatult vajalik, et oleks teada, milline on planeeringuga kavandatav tegevus. Käesoleval juhul ei anna KSH tulemused adekvaatset infot kavandatava tegevuse keskkonnamõjude kohta, kuna uuringutes ei ole planeeringuga kavandatavat tegevust piisavalt kirjeldatud.

Riigikohus on Hiiu Tuule otsuse p-s 30 selgitanud: „*KSH menethuse tõhusaks läbiviimiseks on hindajal esmalt võimalik näiteks lähtuda nn maksimumstsenariumist, st kavandatava tegevuse elluviimisest suurimas mahus, mida koostatav planeerimisdokument võimaldaks. Kui maksimumstsenarium osutub keskkonna seisukohast problemaatiliseks, on hindajal koostöös planeeringu koostajaga võimalik modelleerida ja hinnata täiendavaid tõenäolisi stsenaariume, mil planeering viidaks ellu tegevuse asukoha ja laadi mõttes piirataval kujul. Tuuleenergia tootmise stsenaariume kirjeldavateks parameetriteks võivad olla tuuleenergia tootmise alade asukoht, suurim lubatav aluspindala, tuulikute kõrgus, võimsus, töötamise aeg jne.*“

Hiiu Tuule otsusest tuleneb, et selleks, et üleüldse tuuleparkide keskkonnamõju hinnata, on esmalt vaja modelleerida ja kirjeldada, milline on eelduslikult

planeeringuga kavandatav tegevus. Seejuures tuleks eeldada, et tegevust viiakse ellu suurimas lubatud mahus.

Antud juhul ei ole KSH-s kirjeldatud, milline on planeeringuga kavandatav tegevus ja selle ulatus. KSH koostamisel ei ole olnud teada tuulikute arv ega nende kõrgus.

KSH lk 114 kohaselt: „*Küll ei ole planeeringu faasis võimalik anda konkreetseid arvandmeid (näiteks teostada modelleerimisi), kui suureks tuuleparkide müra võiks täpselt kujuneda. Planeeringu faasis pannakse paika tuuleparkide peamised asukohad, kuid praegu ei ole teada tuulegeneraatorite täpne arv, kõrgus ning kasutatavad tehnoloogilised lahendused. Konkreetsete projektide hindamiste puhul oleks aga sellised müra (sh madalsagedusliku müra) modelleerimised kindlasti vajalikud ning seal tuleks arvestada ka teiste planeeritud tuuleparkidega.*“

KSH aruandest ei nähtu mitte ühtegi konkreetset parameetrit, millega oleks kirjeldatud KSH-s hinnatud tuuleenergia tootmise stsenaariume. KSH aruandest ei nähtu, et KSH koostamisel oleks modelleeritud võimalikke tuuleparke või et oleks modelleeritud tuuleenergia tootmist maksimumstsenaariumi alusel. Kuna KSH aruandes ei ole mitte ühegi mõõdetava parameetriga kirjeldatud planeeringuga kavandatavat tegevust, siis jääb arusaamatuks, millise tegevusega kaasnevat keskkonnamõju KSH käigus üldse hinnati.

Olukorras, kus KSH materjalidest ei nähtu, millise tegevusega kaasnevat keskkonnamõju KSH käigus hinnatud on, ei saa planeeringu koostajal tekkida veendumust, et tuuleenergeetika aladel on põhimõtteliselt võimalik tuuleenergia tootmisega tegeleda. Riigikohus on selgitanud, et KSH aruande nõuetele vastavaks tunnistamise staadiumis pidi hinnatav stsenaarium ja selle alternatiivid olema selginenud sellisel määral, et oleks olnud võimalik otsustada tuuleenergia tootmise põhimõttelise lubatavuse üle väljavalitud aladel (vt Hiiu Tuule otsuse p 30).

Ettepanek: tuua KSH-s selgelt esile, milline on planeeringuga lubatav tegevus oma maksimumstsenaariumis ning täpselt millist tuuleenergia tootmise stsenaariumit (sh tuulikute arv, kõrgus, suurim lubatav pindala, võimsus töötamise aeg) on KSH käigus hinnatud.

- 1.2. Nagu eelnevalt märgitud, ei ole selgitatud välja, kas tuuleenergeetika aladel asub kalade koelmualasid. Põhilahenduse seletuskirja kohaselt on planeeringu koostamisel modelleeritud üksnes potentsiaalsed koelmualad arvestades mereala sügavust.

Kalade tegelike koelmualade kaardistamine ei ole tegevus, mille läbiviimist takistaks planeeringulahenduse abstraktsus või mille välja selgitamiseks oleks vajalik teada täpsemat tuulepargi lahendust ja tuulikute tehnoloogilist lahendust. KSH aruande kohaselt takistas tegelike kalade koelmualade kaardistamist hoopis planeeringu koostamise ajaline perspektiiv. Koelmualade asukohast sõltub aga see, kas tuuleenergeerikaga tegelemine oleks alal üleüldse võimalik. Koelmualade välja selgitamata jätmine on seega vastuolus Riigikohtu juhustega.

Ettepanek: kaardistada kalade tegelikud koelmualad KSH etapis.

- 1.3. KSH raames on arvestatud lindude üldistatud rändekoridoride ja peatuspaikadega, kuid ei ole selgitatud välja kalade rändeteid. KSH-s on märgitud, et näiteks kaablitel on potentsiaalne negatiivne mõju kalade rändele. KSH kohaselt „*Täpsemate prognooside koostamiseks, on vajaka andmeid kalade rändeteede, koelmualade paiknemise, mereala kasutuse tehniliste üksikasjade, nende otsese ning kaudse mõju kohta.*” KSH jätab seega selgusetuks, kui suur mõju on tuulikute ehitamisel ja töötamisel kalade rändele. Sellest, kas tuuleenergeetika ala jääb kalade rändeteede, sõltub see, kas tuuleenergeetikaga tegelemine oleks alal üleüldse võimalik.

KSH on vastuolus Riigikohtu juhistega. Hiiu Tuule otsuses selgitas Riigikohus, et tuuleenergia tootmiseks sobiva ala määramisel oleks pidanud juba KSH tasandil viidama läbi uuringud räime rändeteega ja räime ja lesta kudealadega kattumise kohta. Seega oleks vastavalt Riigikohtu juhistele, tulnud kalade rändeteed välja selgitada juba KSH käigus.

Ettepanek: selgitada välja kalade rändekoridorid KSH etapis.

- 1.4. Mereelustiku uuringud on tervikuna ebapiisavad, kuna puudub terviklik ülevaade, milline on oluliselt mõjutatav merekeskkond; sh milline mereelustik ja kui suures ulatuses tuuleenergeetika ala kasutab ning kui tundlik on see merekeskkond tuuleparkide rajamisega kaasnevatele muutustele keskkonnas. Seejuures, millised muudatused merekeskkona ökosüsteemis tooks kaasa pikaajaline lokaalne mõju tuuleparkide läheduses.

Hiiu Tuule otsuses leidis Riigikohus, et tuuleenergia tootmiseks sobiva ala määramisel oleks tulnud juba KSH tasandil tulnud läbi viia põhja- ja pelaagilise elustiku ning lindude leviku ja arvukuse andmete ökosüsteemne kompleksanalüüs (vt Hiiu Tuule otsuse p 31). Riigikohus selgitas, et uuringud on vajalikud, et tuvastada, kas piirkonnas on tuuleenergia tootmise arendamine keskkonnakaitse seisukohalt üldse võimalik ning selliste küsimuste hilisemasse etappi jätmine ei ole lubatav. Seega on merealade planeeringu KSH vastuolus Riigikohtu juhistega.

Ettepanek: selgitada KSH etapis täpselt välja milline mereelustik ja kui suures ulatuses tuuleenergeetika ala kasutab ning kui tundlik on see merekeskkond tuuleparkide rajamisega kaasnevatele muutustele keskkonnas.

- 1.5. KSH aruandes on märgitud, et tuulikud avaldavad tugevat lokaalset mõju tuulele, mis ulatub tuulikupargist 7-9 km kaugusele. Samas ei ole uuritud, kuidas mõjutavad muutused tuules lokaalset ökosüsteemi (kalad, koelmud, linnud jne). KSH käigus ei ole uuritud, kuidas mõjutavad tuuleparkide rajamisega kaasnevad muutused tuule tugevuses, hoovustes, lainete muustrites ja jäätumises merevee temperatuuri. Merevee temperatuuri muutustest sõltub aga otseselt see, kas merekeskkond oleks olemasolevale mereelustikule jätkuvalt elamiseks sobiv. Merevee temperatuuri kaudselt mõjutavate tegurite uurimata jätmine on seega vastuolus Riigikohtu juhistega.

Ettepanek: selgitada KSH etapis välja, kuidas mõjutavad tuuleparkide rajamisega kaasnevad muutused tuule tugevuses, hoovustes, lainete muustrites ja jäätumises merevee temperatuuri. Samuti, kuidas mõjutaks meretemperatuuri muutus merekeskkonna ökosüsteemi.

1.6. KSH käigus ei ole hinnatud ega modelleeritud tuulikute töötamisega kaasnevat müra. KSH lk 114 kohaselt tuleks müra (sh madalsagedusliku müra) modelleerida KMH käigus iga projekti puhul arvestades seejuures ka teiste planeeritud tuuleparkidega.

See on vastuolus Riigikohtu juhistega. Riigikohus selgitas Hiiu Tuule otsuses, et veealuse mürataseme prognoosimine on vajalik juba KSH käigus selleks, et olla kindel, et tuuleenergia tootmise alad ei mõjuta kalade liikumist rändeteel. Kui müra võiks kalade rännet oluliselt mõjutada, siis tuleks tuuleenergia tootmise aladest loobuda (vt Hiiu Tuule otsuse p 31).

Ettepanek: modelleerida KSH etapis müra, mis kaasneks tuuleenergeetika ala kasutusele võtuga planeeringus lubatud maksimaalse koormuse juures ning hinnata selle müra mõju mereelustikule.

Kokkuvõttes on KSH-s olulised puudused ning see ei vasta Riigikohtu otsuses kirjeldatud KSH nõuetele. Kuna KSH on läbiviidud puudulikult, KSH koostamisel pole modelleeritud planeeringuga kavandatavat tegevust ning uurimata on jäänud olulised olemasolevat keskkonda kirjeldavad asjaolud, siis ei ole KSH alusel võimalik veenduda, et tuuleenergeetika aladel oleks põhimõtteliselt võimalik tuuleenergia tootmisega tegeleda. Kuna KSH põhjal ei ole võimalik veenduda, et tuuleenergeetika aladel on võimalik tuuleenergia tootmisega reaalselt tegeleda, ei täida planeering PlanS § 14 lg 2 p-des 5, 6 ja 12 sätestatud ülesandeid. Oleme käesolevaga esitanud oma ettepanekud, mida planeeringu koostaja saaks teha eelkirjeldatud puuduse kõrvaldamiseks.

2. Mõjuhinnangust ei nähtu, et paremad alternatiivid tuuleenergeetika alade kindlaksmääramiseks puuduvad.

Riigikohus viitas Hiiu Tuule otsuses Euroopa Kohtu pikaajalisele praktikale, milles on selgitatud, et kui keskkonnamõju hindamise (KMH) puhul on üldjuhul keskseks küsimuseks, kuidas konkreetset arendustegevust teoks teha, siis KSH eesmärk on mõjutada arendustegevuse alternatiivide valikut otsustusprotsessi varases staadiumis, kui on veel võimalik analüüsida erinevaid alternatiive ja seeläbi mõjutada strateegilisi valikuid.¹ Ka dokumendi abstraktne olemus ei vabasta KSH direktiivi nõuetele vastava KSH tegemise kohustusest, kui dokument on kava või programm direktiivi mõttes.² Riigikohus selgitas, et planeeringu koostaja peab veenduma, et paremad alternatiivid võimalike tuuleenergia tootmise alade kindlaksmääramiseks puuduvad, pidades seejuures silmas mh keskkonnakaalutlusi. Alternatiivide puudumine võib osutada eriti oluliseks juhul, kui selgub vajadus kavandatava tegevuse elluviimiseks hoolimata selle ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale (vt Hiiu Tuule otsuse p 29).

Kuna KSH koostamisel on jäänud mitmed olulised keskkonnaalased küsimused hindamata ning nende hindamine on lükatud sisuliselt edasi KMH etappi, siis ei ole võimalik asuda seisukohale, et tuuleenergeetika aladele puuduvad paremad alternatiivid.

Kui tuuleenergeetika alade kindlaksmääramiseks vajalikud uuringud on jäänud KSH etapis tegemata, siis tekib risk, et hiljem KMH käigus uuringute läbiviimisel ilmneb, et

¹ C-671/16, Inter-Environnement Bruxelles jt, p 63; C-160/17, Thybaut jt, p 62

² C-290/15, D'Oultremont jt, p 52; C-671/16, Inter-Environnement Bruxelles jt, p 60

tuuleenergeetika aladel tuulepargi rajamine oleks keskkonnale äärmiselt koormav. Kuna täiendavate uuringute tegemise ajaks on tuuleenergeetika alad juba mereala teemaplaneeringuga kindlaks määratud, ei oleks sellises olukorras tuuleparkidele uue asukoha leidmine enam võimalik. See tähendaks, et ebasoodsat keskkonnamõju tuleb taluda otsides selleks võimalikult palju leevendusmeetmeid või jätta tuulepark rajamata, mille tõttu väheneb Eesti võimekus toota taastuvenergiat tervikuna.

Näiteks on selline risk eriti ilmne kalade rändeteede ja koelmualade puhul. Juhul, kui KMH käigus ilmneb, et tuuleenergeetika ala kattub olulisel määral kalade rändeteede või koelmualadega, siis ei oleks enam võimalik paigutada tuuleparke väljaspoole tuuleenergeetika ala kohta, kus pole rändeteid või koelmuala.

Tegemist ei ole riskiga, mida planeeringu korraldajal oleks mõistlik võtta. Vastupidi, on sellise riski loomine Riigikohtu Hiiu Tuule otsuse kohaselt õigusvastane, kuna on vastuolus nii KSH kui ka planeerimismenetluse eesmärkidega.

Seejuures on oluline märkida, et ka KSH ise ei sisalda tuuleenergeetika alade puhul alternatiivide võrdlust. KehjS § 40 lg 4 p 3 kohaselt peab KSH aruanne sisaldama eeldatavalt oluliselt mõjutatava keskkonna kirjeldust strateegilise planeerimisdokumendi koostamise ajal ja alternatiivsete arengustsenaariumide elluviimise korral, sealhulgas alternatiivide võrdlust ja tõenäolist arengut juhul, kui strateegilist planeerimisdokumenti ellu ei viida. KSH sisaldab küll meetodikat, mille alusel tuuleenergeetika alad määrati, kuid selle alusel on välja pakutud ainult üks lahendus, millele on seejärel otsistud erinevaid korrigeerimis- ning leevendusvõimalusi. Oleme seisukohal, et olukorras, kus mitte ühtegi alternatiivi pole välja toodud, ei ole võimalik põhimõtteliselt hinnata, kas paremad alternatiivid tuuleenergeetika alade kindlaksmääramiseks puuduvad.

Kokkuvõttes on KSH-s olulised puudused ning see ei vasta Riigikohtu otsuses kirjeldatud KSH nõuetele. Kuna tegevusega kaasnevat keskkonnamõju on hinnatud ebapiisavalt ning pole kaalutud mitte ühtegi alternatiivset tuuleenergeetika ala, siis ei ole KSH alusel võimalik veenduda, et paremad alternatiivid tuuleenergeetika alade kindlaksmääramiseks puuduvad. Kuna KSH alusel ei ole võimalik veenduda, et tuuleenergia alade kindlaksmääramiseks puuduvad paremad alternatiivid, ei ole KSH piisav, et selle alusel koostatud planeering saaks täita PlanS § 14 lg 2 p-des 5, 6 ja 12 sätestatud ülesandeid.

Ettepanek: näidata, millised mõjud kaasneksid juhul, kui tuuleenergeetika ala asuks mõnes alternatiivses asukohas ning selgitada, miks alternatiivsed asukohad ei oleks paremad.

Lugupidamisega

Esta Tamm
MTÜ Liivi Lahe Kalanduskogu
tegevjuht